

İLBELYİOĞLU HALK HİKÂYESİNİN OĞUZELİ SÖYLENCESİ

Dr. Mehmet YARDIMCI*

Türkmen kollarından olan İlbeylioğlu aşireti iskân sonucu Adana, Gaziantep, Kahramanmaraş, Afşin, Elbistan yörelerine yerleşmiş geniş bir aşirettir.

Bu aşirette diğer aşiretlerden farklı olarak, beye kürk giydirilip bir mühür verilerek padişah ya da temsilcisi tarafından atandığı için bunlara Elbeyli denildiği söylenmektedir.

Kimi kaynaklar bunları Türkmen aşireti olarak gösterirken kimi kaynaklar da Avşar aşireti içinde bir bey ve çevresindeki adamları ile birlikte kırk yiğit (sekmanbaşı) olarak işaret eder. Bu nedenle ve Avşarlar'a benzer biçimde Osmanlı'ya direnişleri nedeniyle olsa gerek Avşarlar tarafından daha çok benimsenmektedir.

İlbeylioğlu Dadaloğlu'nun ve Seyit Osman'ın çağdaşı olmakla birlikte şiirlerinde İlbeylioğlu'nun kendi adı değil de sadece yakın arkadaşı Başdaşoğlu'nun adına rastlanmaktadır.

İlbeylioğlu'nun köklü ve zengin bir aileden geldiği ünlü Avşar ozanı Gündeşlioğlu'nun kız kardeşine âşık olduğu fakat Gündeşlioğlu'nun cesaret ve maharetini göstermemiş bir kimseye kız veremeyeceğini ancak yiğitlik ve kahramanlık gösterirse bacısını verebileceğini söylemesi üzerine etrafına topladığı kırk yiğidi ile yol keser, kervan basar, adını Adana, Gaziantep, Kahramanmaraş yöresinde adını amansız bir çete reisi olarak yayar.

Yol kesip kervanlar soyduğu, devlet kuvvetlerine karşı çıktığı için Maraş valisi ile arası açılır. Vali aracılığı ile hakkında padişah fermanı çıkartılıp yakalanarak İstanbul'a götürülür. 17 yıl esaretten sonra Maraş-Gaziantep yöresine dönen İlbeylioğlu hikâyesi için henüz kitap bütünlüğünde bir yayın bulunmamaktadır.

Münferit olarak yayımlanmış İlbeylioğlu hikâyelerinin hiç birinde tam bir bütünlük yoktur. Çeşitli anlatmalardaki şahıs adları da oldukça farklıdır.

Erkan Kâmil'in "Halk Edebiyatımızda İlbeylioğlu (İlbeylioğlu-Elbaloğlu)" adlı yazısında kısa kısa farklı iki rivayet üzerinde durulmaktadır.¹

Cemal Kula'nın 1969'da Atatürk Üniversitesi'nde yaptığı "Kayseri Avşarları'nın Ağzı" adlı lisans tezinde mahalli ağız özelliklerine bağlı kalınarak Kayseri-Tomarza yöresinde anlatılan varyant verilmektedir.²

Fuat Akkaya'nın Atatürk Üniversitesi'nde 1972'de yaptığı "Sivas-Gemerek Türkmen Ağzı (Derleme-İnceleme-Sözlük)" isimli lisans tezinde ise bazı anlatmalardan farklı olarak İlbeylioğlu adının Elbeylioğlu olarak gösterilmesi, olayların Tokat-Yozgat dolaylarına aktarılması ve "Elbaloğlu Tohat'dan Gündeşlioğlu İmirza ban kızını aldı getirdi" ifadesi ile büyük bir yanlışlığa düşülmekte olduğu, İlbeylioğlu'nun Tokat-Yozgat-Zile dolaylarında eşkiyalık yapan Elbaşoğlu ile karıştırıldığı görülmektedir.³

Bizim derlediğimiz anlatım dışında en tutarlı anlatımın Ferruh Arsenel tarafından yapılmış olduğu söylenebilir.⁴

1995 yılında güneyde yaptığımız derlemeler sırasında Gaziantep'e bağlı Oğuzeli ilçesinin Büyük Karacaören köyünden Abdi Hanifi Uğurlu'nun anlatması ile oldukça geniş bir İlbeylioğlu Hikâyesini su yüzüne çıkarmış olduk. Halen hafızalarda yaşayan İlbeylioğlu'nun bazı şiirlerini de unutulmaktan kurtardık inancındayız.

İlbeylioğlu, İlbeyli aşiretinin reisidir. Asıl adı Ahmet Bey'dir. Aşiret reisi olduğu için İlbeylioğlu denmektedir.

Geçim kaynağı çiftçilik, hayvancılık, aşiretlerarası kavgalarla soygunlardan elde edilen ganimetlerdir.

İlbeylioğlu'nun kırk yiğidi bu yiğitlerin de etrafında gözü pek savaşçı adamları vardır. Ali adındaki emmisioğlu da bu kırk yiğitten biridir.

Bir gün Arapgir'den Halep'e kutnu kumaş götüren ve kırk deveden oluşan bir kervanın geçeceği haberi gelir.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Ed. Eğt. Böl.

¹ Erkan Kâmil, "Halk Edebiyatımızda İlbeylioğlu (İlbeylioğlu-Elbaloğlu)", **Erciyes**, Yıl:3, S.28, Ekim 1980

² Cemal Kula, "Kayseri Avşarları'nın Ağzı", Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Bitirme Tezi, Erzurum,1969

³ Fuat Akkaya, "Sivas Gemerek Türkmen Ağzı (Derleme-İnceleme-Sözlük)", Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum,1972

⁴ Ferruh Arsenel, **Gaziantep Folkloro**, İlbeylioğlu Hikâyesi, s. 223-243

Bu haber üzerine İlbeylioğlu Ahmet Bey adamlarına hazır olmalarını, akşama bu kervanı vuracaklarını söyler. Adamları silahlanır ve akşamı beklerler. Akşam olunca kervana saldırılır, çok kanlı bir mücadele olur, epey kayıp verildikten sonra kervan ele geçirilir. Ganimet gelen haberdeki gibi kırk deve yüküdür. Vakit gece olduğundan ve İlbeylioğlu'nun adamları da yorgun düştüğünden o gece orada konaklamaya karar verilir. Nöbeti olanlar nöbet yerine gider, diğerleri de uykuya yatarlar.

Ganimetlerin başında iki nöbetçi bırakılır. Bu nöbetçilerin biri İlbeylioğlu'nun emmioğlu Ali Bey, diğeri de Ali Bey'in hizmetkârıdır.

Herkes yattıktan sonra Ali Bey kervanın yükünü kontrol eder. Develerin çoğunda kutnu kumaş, kimilerinde de halı seccade yüklü olduğunu görür. Bir deve de ise kutnu kumaşlara sarılmış iki yanda iki sandık olduğunu farkeder. Bunlarda kıymetli şeyler var herhalde diye düşünüp hizmetkârına kimseye bir şey söylememesini tenbih eder.

Sabah olunca herkesi uyandırır.

- Hey arkadaşlar, artık kalkın burada fazla durmayalım. Şu ganimetleri bölüşelim de herkes malının sahibi olsun. Ondan sonra yolumuza gidelim.

Önce Bey'in payı ayrılıp geriye kalanın kırka bölünmesi adetken Ali Bey şimdiye kadar uygulanmayan bir fikirleri sürer.

-Kırk kişiyiz. Hepimiz yükü ile birer deveyi alalım, sonra herkes Bey payı olarak belli bir miktar Bey'in konağına götürüp teslim etsin.

der. Çünkü yüklerin yıkılıp sandıkların ortaya çıkmasından korkmaktadır. Bu fikre Bey razı olunca kimse sesini çıkarmadı. Herkes bir devenin ipine sarıldı, hizmetkâr ise herkesten evvel davranıp koşarak yükü arasında iki sandık bulunan deveye yapıştı. Ali Bey'in isteği yerine gelmiş oldu.

Ali Bey evine gelince sandıkları açtı ki ikisinde de silme dolu altın. Çok sevindi. Kimseye bir şey belli etmeden İlbeylioğlu'nun adamlarını tek tek kandırıp yanına çekti.

Önce İlbeylioğlu'nun yiğit ve gözü pek adamlarından Süleyman'ı yanına çağırıp konuştu.

- İlbeylioğlu sana ne harçlık verir?

- Ganimet dışı ayda bir altın. O da atımın yemine yetmez.

-Ben üç altın vereyim, benim yanıma dön.

Süleyman bu işe çok sevinip Ali Bey'in yanında yer aldı. Süleyman'ın aracılığı ile de İlbeylioğlu'nun pek çok adamını kandırıp yanına çekerek aşiret içinde büyük bir güç oldu. Kırk kişiden İlbeylioğlu'nun yanında ancak 10-12 kişi kaldı.

İlbeylioğlu Ahmet Bey, adamlarından Deli Süleyman ile Çoban Ali'yi emmisiyoğlu Ali Bey'e elçi gönderdi.

Elçiler, İlbeylioğlu'nun: "İki koç başı bir kazana sığmaz. Ya Ali gitsin buralardan ya ben gideyim." sözünü Ali Bey'e iletiler.

İlbeylioğlu'ndan çok çekinen Ali Bey bu habere çok sevindi.

-Varın İlbeylioğlu'na haber verin. Emmim oğlu oymağın üstünde kalsın, ben giderim. dedi. Hemen çadırları yıktırıp çekti göçünü, Maraş iline doğru yola koyuldu.

Aradan aylar, yıllar geçti Ali Bey'den hiç bir haber gelmedi.

Ali Bey obasından ayrıldıktan sonra Maraş yöresine gelmiş, geniş topraklar satın almış. Yörenin önemli beylerinden sayılır olmuş. Büyük bir konak yaptırıp ömrünü keyifle geçirmeye başlamıştır.

Ali Bey bir gün canı sıkılıp ava çıkmak ister. Adamlarını alır, o tepe senin bu tepe benim dolaşıp durdu. Bir kuş bile vuramadan dönerken su içmek için bir pınar başına vadılar.

Pınar başında yaşlı bir adamla sanki doğan ayın on ondördü gibi bir kız vardı.

Ali Bey kızını görünce aklı başından çıktı. Kızın yanındaki ihtiyar ise babası Hafız'dı.

Ali Bey kıza dönerek:

-Çok susadım, bir tas su verir misin?

Kızının çekindiğini gören iyi niyetli Hafız:

-Suyu ver kızım, içsin de yoluna gitsin, yolcu yoluna gerektir.

Kız çeşmeden taşı doldurup Ali Bey'e verdi.

Ali Bey suyu içip de taşı uzatırken bir anda kızın bileğine yapışıp terkisine çektiği gibi atını mahmuzladı, toz duman içinde kayboldu. Yiğitleri de arkasından sürdürdü gitti. Hafız çeşme başında kala kaldı.

Ali Bey kızı konağına götürdü. Daha sonra adamları vasıtasıyla Hafız'ın iznini alıp kızı nikâhına geçirdi. Nikâha kadar kız adını söylemedi. Nikâhtan sonra kız adının Mozu olduğunu söyledi.

Padîşah Maraş'a Vali olarak Kör Paşa namı ile de bilinen Mürsel Paşa'yı tayin etmişti.

Mürsel Paşa her tarafa Bey Beylikleri değişeceğine dair haber saldı.

Ali Bey, bu haberi herkesten önce öğrenip gelenek icabı bir küheylân at ile iki atmacayı yanına alıp Maraş Valisi'ne herkesten önce vardı. Hediyeleri sundu, paşa da kürkü giydirip mühürü verdi.

İlbeyoğlu Ahmet Bey'e uzun zamandır haber alamadığı emmisiöğlü Ali Bey'in Maraş'ta olduğunu, zengin birinin kızı ile evlendiğini, büyük bir konak yaptırdığını haber verdiler. Bunun üzerine İlbeylioğlu:

-Emmioğlu aramızdan gideli yıllar oldu. Ben derim ki toplanıp birkaç kişi gidelim, emmioğlumu ziyaret edelim. Gerekirse gönlünü edip onu geri getirelim. Aşiret üyeleri İlbeylioğlu'nun görüşünü yerinde bulur. İlbeylioğlu da güvendiği altı adamını yanına alarak Maraş'a doğru yola çıkarlar.

Sora sora Ali Bey'in evini bulurlar. Eve geldiklerinde kendilerini Mozu Hanım pencereden görür.

Konağa gelenler durumu arz-ı hal ederler. Hizmetkârlar ve cariyeler durumu hanıma bildirirler. Mozu Hanım hizmetkârlarına ve cariyelerine gelenleri konuk edip iyi ağırlamalarını emreder.

Yenip içildikten sonra İlbeylioğlu konağı gezerken Mozu ile karşılaşır. Bir birlerinden çok hoşlanırlar. O gece beraber yatarlar. Mozu olanı biteni anlatır. Kocasını Ali Bey'in yeni gelen Vali Mürsel Paşa'nın yanına geçecek bey beylik için at ve kuş götürdüğünü söyler.

Derhal obasına dönen İlbeylioğlu en iyi küheylânı ile en eğitilmiş iki atmacasını alıp Maraş'ın yolunu tutar.

İlbeylioğlu'nu da yakından tanıyan ve valinin önemli adamlarından olan Mıgıroğlu İlbeylioğlu'nu karşılar. Vali'ye konukların geldiği haber verilir.

Vali:

-Ellerinde ne var?

-Bir çift atmaca ile bir de küheylân.

-Kuşları getirin, atı tavlaya çekin, adamları da huzura alın.

Mıgıroğlu'nun peşi sıra Vali'nin huzuruna tam girerken emmisiöğlü Ali Bey'in kürkü giymiş olduğunu ve Vali'nin yanında oturduğunu görür.

Vali kim olduklarını sorduğunda daha İlbeylioğlu kim olduğunu söylemeye fırsat komadan Vali Mürsel Paşa'nın yanında oturan Ali Bey:

-Bunlar benim Antep yöresinden aptallarımdır.* Buraya yanıma benden bir yardım almak için gelmişler.”

Der.

* Güney Anadolu'da çalgı çalan kimseler.

Vali de bunun üzerine sazını omuzunda taşıyan İlbeylioğlu Ahmet Bey'den bir şeyler çalmasını ve kendilerini eğlendirmesini ister.

İlbeylioğlu da hiç bozuntuya vermeden çalıp söyler:

Nesin feth edeyim zülf ü burhanım
Ağ elleri kınalanmış alınan
Geze geze ben methini ediyom
İlvanınan izanınan yolunan
    Kırpikleri can almaya kasteder
    Kimin öldürür de kimin kasteder
    Verseler kısırı gene üst eder
    Baha yetmez has efendi malınan
Yaz gelince öter durna iveyik
Kimin hasta eder kimini zayıf
Yer yüzünde padişaha ilayık
İlvan türlü kumaşınan şalınan
    İlbeylioğlu der ki yanar tutuşur
    Siyah zülfü mah yüzüne tokuşur
    İnce bele altın kemer yakışır
    İlvan türlü gümüşünen şalınan

deyince, Vali:

-Demek sen İlbeylioğlu'sun. Niye belli etmedin kendini? İyi övdün bu güzeli ya kim olduğunu, kimin nesi olduğunu açmadın.

Valinin bu sözü üzerine İlbeylioğlu vurur sazın teline:

Hubların serdarı Mozu'yu gördüm
Seherde açılmış gonca gül gibi
Taramış zülfünü dökmüş gerdana
Siyah zülfü mah yüzünde tel gibi
    Mozu'yu dersin de yerinde güzel
    Kaldırmış kaşların gözlerin süzer
    Aynalız gölünde bir göğel yüzer
    Avcısına şeker şerbet bal gibi
Mozu'yu dersin de yerinde nazlı
Usludur halları kolları bazlı
O yâri görmüşem bir şahan gözlü
Ala göz üstünde kaş hilal gibi
    Konağın üstünde palıt bıdama
    Yandı yüreğim de oldu damdıra
    Ak topuk üstünde parlak kundura
    O sallanır selvi söğüt dal gibi
Konağın havuzu uğruda yazı
O yar da çok eder cilveyi nazı
Aslını sordum Hafız ağa kızı
O sallanır bir incecik dal gibi
    İlbeylioğlu'm der de her sözüm haktır
    Hakkın rahmeti de yerinde çoktur
    Altında hile var Mozu'da yoktur

Yedi kere süzölmüş ođul bal gibi